

AVRUPA BİRLİĞİNDE PARASAL SÜREÇ VE EURO KRİZİ

Ekrem ERDEM¹
Recep ULUCAK²

Özet

Tüm dünyada günümüze kadar oluşturulan bütünleşmeler içerisinde en ileri düzeyde sosyal, kültürel ve ekonomik alanda bölgesel bir bütünleşme örneği olan Avrupa Birliği bu bütünleşmeyi daha da ileri düzeye taşımak için bugün 17 ülkenin katıldığı bir parasal birlik oluşturarak iktisadi çıkarlarını maksimum seviyeye taşımayı amaçlamıştır. Bu sistemin çalışması için de Birliğin para politikasını yürütecek olan Avrupa Merkez Bankası gibi kurumsal bir altyapı tesis edilmiş ve ortak para Euro'yu kullanan ülkelerin para politikası ve uygulamaları bu kuruma devredilmiştir. Ancak sistemin aksaklıkları 2008 Küresel Kriziyle birlikte daha da gün yüzüne çıkmış ve Euro'nun akıbeti sorgulanır hale gelmiştir. Euro Bölgesi için üye ülkelerin ekonomik olarak heterojen bir yapı göstermesi Euro Bölgesinin optimal olmadığı yönünde iddiaları desteklemektedir. Bunun için atılması gereken en önemli adımlardan birisinin mali federalizm olduğu iddia edilmektedir. Ancak bu durumda bile heterojen yapının gerekli kriterleri yerine getirmede problem yaşayacağı açıktır. Bunun yerine Parasal Birliğin geleceği açısından Ekonomik olarak sağlam bir yapıya sahip olan ülkelerle yola devam etmek yani sepetteki çürük elmaları sepetin dışına çıkarmak daha doğru bir adım olabilir.

Anahtar Kelimeler: Parasal Birlik, Optimum Para Sahası, Avrupa Merkez Bankası, Euro Krizi.

¹ Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
ekremerdem@erciyes.edu.tr

² Arş. Gör. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, r.ulucak@erciyes.edu.tr

Monetary Process and Euro Crisis in European Union

Abstract

The European Union which is most important social, cultural and economic integration type aims own economic benefits to be reached at the maximum, by constituting a monetary union in which joined 17 countries at present. In addition institutional infrastructure have been built like European Central Bank (ECB), and ECB has been assigned Eurozone countries' monetary policies and implementations. But the malfunctions of this system have evidently arised and the future of the Euro has been questioned in conjunction with 2008 Global Crisis. That the Eurozone countries' economic structures are nonhomogenous supports the assertions about that Eurozone is not optimum. It's offered that fiscal federalism is one of the most important solution to sustain the common currency. But even so, this is not sufficient step. Because it's clear that this nonhomogenous structure has problems in fulfilling the economic criteria. Instead, going on the way with the countries that have strong economic structure, that is getting the bad apples out of the barrel could be a plausible way out.

Key Words: Monetary Union, Optimum Currency Areas, European Central Bank, Euro Crisis.

GİRİŞ

1951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu antlaşmasıyla süreci başlanmış olan ve 1957'de Paris Antlaşmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) şeklinde daha sağlam temeller üzerine oturtulan Avrupa Birliği (AB), tüm dünyada günümüze kadar oluşturulan bütünleşmeler içerisinde en ileri düzeyde olan sosyal, kültürel ve ekonomik alanda bölgesel bir bütünleşme örneğidir.

AB'ye üye devletler birliğin temel amaçları için birçok alanda, özellikle de ekonomik alanda çeşitli yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar. Dolayısıyla Roma antlaşmasında, ortak bir pazar kurulması ve üye ülkelerin ekonomi politikalarının senkronize olması-uyumlaştırılması yoluyla tüm topluluk içinde ekonomik faaliyetlerin koordinasyon içerisinde geliştirilmesi, istikrarın tesis edilmesi ve korunması, yaşam standardının yükseltilmesi görev olarak atfedilmiştir. Topluluğun genel olarak çizdiği hedeflere ulaşabilmesi için basamak görevi üstlenecek ara hedefler belirlenmiş ve gerek üye ülkelerin gerekse üyelik için müzakere sürecinde olan ülkelerin bu ara hedeflere ulaşmaları istenmiştir. Ayrıca 1 Ocak 1999 tarihinde bugün 17 ülkenin katıldığı uluslararası ekonomik entegrasyonların nihai aşamalarından biri olan parasal birliğe geçilerek önemli bir aşama kaydedilmiştir.

AB üyelik süreci için Roma antlaşmasından bu yana çeşitli yer ve mekânlarda gerçekleştirilen zirve ve toplantılarla Topluluğun genel amaçlarına yönelik ilke ve uygulamaların hayata geçirilmesi amacıyla beraberindeki anlaşmayla aynı hukuki değere sahip (Bilici, 2005: 40) EK'ler, Protokoller, Deklarasyonlar ve yeni antlaşmalar ile yeni kararlar alınarak geniş bir mevzuat oluşturulmuştur. Bu çalışmada mevzuatın detayına girmeden birinci bölümde Maastricht Kriterleri, ikinci bölümde parasal birlik; parasal sistemin avantaj ve dezavantajları, üçüncü bölümde AB'de parasal kurumlar ve stratejiler incelenecek daha sonra 2008 küresel krizinin tetiklemesiyle Euro Bölgesi ülkelerini olumsuz etkileyen Euro Krizi ele alınarak sonuç ve öneriler kısmı ile çalışmaya son verilecektir.

1. MAASTRİCHT KRİTERLERİ

Hollanda'nın Maastricht şehrinde 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht antlaşmasının ikinci maddesine göre:

- Ekonomik ve parasal birliğe ulaşmak,
- Tüm birlik içinde uyumlu ve dengeli ekonomik aktiviteleri teşvik etmek,
- Sürekli ve enflasyonist olmayan büyümeyi sağlamak,
- Ekonomik performanslarda yüksek bir uyum düzeyi tutturmak,
- Yüksek bir istihdam ve sosyal güvenlik oranı sağlamak,
- Yaşam düzeyini ve niteliğini, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi arttırmak, bu doğrultuda üye devletlerarasındaki dayanışmayı pekiştirmek,

şeklinde sıralayabileceğimiz hususlar amaçlanmıştır (Tekgül, 2001: 348). Maastricht Antlaşması'na göre AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin bu isteklerine ulaşabilmesi ve ardından parasal birliğe geçebilmesi için çoğunlukla Maastricht Kriterleri olarak nitelendirilen bir takım kriterleri yerine getirmeleri gerekir. Maastricht Kriterlerinin sağlanmasıyla sürecin önemli bir aşaması olan Parasal Birlik AB için üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Ekonomik ve parasal birliğin üzerinde durulan önemli bir konu olması ve entegrasyon için temel şart olarak kabul edilmesi bu alanda ulaşılmaması gereken amaçların belirlenmesini de beraberinde getirmiştir. Anlaşmada ekonomik ve parasal birliğe ilişkin amaçları şu şekilde sıralayabiliriz (Dura ve Atik, 2007: 88):

- Malların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşabildiği tek bir pazar oluşturmak,

- Piyasa mekanizmasını her alanda işler kılmak,
- Yapısal değişimi ve bölgesel gelişimi sağlayacak ortak politikalar geliştirmek,
- Makroekonomik politikalar arasında eşgüdüm sağlamak,
- Birlik üyesi ülkelerin para birimlerinin tam dönüştürülebilir (konvertible) hale getirebilmek,
- Sermaye hareketlerinin tam liberalizasyonu sağlamak,
- Bankacılık ve diğer mali piyasaların entegrasyonunu sağlamak,
- Paraların dalgalanma marjlarının kaldırılması ve kurların geri dönülmez bir şekilde sabitlenmesini gerçekleştirmek...

Maastricht antlaşmasıyla AB'ye üye ülkelerin tek para uygulamasına geçebilmesi için çeşitli ekonomik değişkenler için sağlanması gereken nicel hedefler de belirlenmiştir. Sağlanması gereken bu nicel hedefler şu şekildedir:

Enflasyon: AB'ye üye olan ülkelerin yıllık enflasyon oranları üye ülkelere en düşük enflasyona sahip üç ülke ortalamasını 1,5 puandan fazla aşmamalıdır.

Faiz Oranı: AB'ye üye olan ülkelerin uzun dönem faiz oranları üye ülkelere en düşük enflasyonlu üç üye ülkenin uzun dönem faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla aşmamalıdır.

Borç Oranı: Üye ülkelerin kamu borç stokunun gayri safi yurtiçi hasılaya oranı %60'ı geçmemelidir. **Bütçe Açığı:** Üye ülkelerin bütçe açığının (kamu gelirleri-kamu giderleri) gayri safi yurtiçi hasılaya oranı %3'ü geçmemelidir.

Parasal istikrar: Bu ilkeye göre üye ülkelerin paraları son iki yıl içinde devalüe edilmemiş olmalıdır. Ayrıca Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (ERM) içindeki dalgalanmalar 2,5 puandan fazla olmamalıdır.

AB tek para uygulamasına geçebilmenin bu ön koşulları dışında parasal birliğin teorik arka planı, avantaj ve dezavantajları gibi konular son derece önemlidir. Dolayısıyla bu konuların irdelenmesi ve anlaşılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde sağlıklı politikalar oluşturmak ve uygulamak yanlış sonuçların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

2. PARASAL BİRLİK

Parasal birlik, uluslararası ekonomik entegrasyonun nihai aşamalarındandır. Parasal birliğe üye olan ülkeler, aralarında mal ve hizmet hareketlerinin serbestliğine ilaveten faktör hareket serbestliğini de kabul ederler (Utkulu, 2005: 108). Parasal birlik çerçevesinde döviz kurlarında

birliğin tesis edilmesi, entegrasyon içindeki ülkeler arasında konvertibilitenin gerçekleştirilmesi ve bunun korunacağına dair güvencenin sağlanmasının yanı sıra milli paraların birbirine çevrilmesinde her türlü banka giderlerinin ortadan kaldırılması hususları da vardır (Karluk ve Tosun 1998: 263).

Parasal entegrasyonun sağlanma ve nihai haline ulaşabilmesi için takip edilmesi gereken aşamalar vardır. Bu aşamaların geçilmemiş olması veya mekanizmanın sağlıklı bir şekilde çalıştırılmaması entegrasyonu sıkıntıya sokacaktır. Bu aşamalar kısaca şu şekildedir:

Döviz kuru birliği: Bu aşamanın amacı, entegrasyona dahil olan ülkelerin paraları arasında sabitlenmiş bir kur politikasının izlenmesidir.

Tam konvertibilitenin tesis edilmesi: Ülkelerin paralarının birbirine dönüştürülmesi konusunda hiçbir denetim ve sınırlandırmanın olmamasıdır.

Koordinasyon: Entegrasyona dahil olan ülkelerin iktisat politikalarında uyum ve eşgüdümün sağlanmasıdır.

Ortak rezerv yönetimi ve tek merkez bankası: Entegrasyonun merkez bankası kurların sabitlenmesi konusunda ve/veya rezerv sıkıntısı yaşanması durumunda sorunları çözmek için yararlı olacaktır.

Tek para: Parasal birliğin son aşaması olan bu durumda ulusal para birimi yerine geçecek tek bir para biriminin belirlenmesidir. Buna ilişkin politikalar ise tek bir merkez bankası tarafından yürütülecektir.

Parasal birlik konusu Robert Mundell'in (1961) çalışmasıyla yankı uyandırmış ve "Optimum Para Sahası" teorisi olarak literatürde geniş yer tutmuştur. Özellikle Avrupa Birliği'nin tek para uygulamasıyla daha popüler bir hale gelmiştir. Mundell, parasal birliğin olumlu etkilerinin olumsuz etkilerinden farkını maksimize edecek bölge büyüklüğüne "optimum para alanı/sahası" demiştir. Buna göre gereğinden fazla büyük veya küçük olan bölge parasal birlik için sorunlar çıkabilir. Teorinin özünde, parasal birliğe girmekle elde edilecek kazanç ve zararın nasıl dengeleneceği konusu yatmaktadır. Teori, sabit kur rejiminin uygulanabileceği bir bölge olarak optimum para sahasının hangi koşullarda başarılı bir şekilde işleyeceğine odaklanmakta ve temel olarak ortak para biriminin uygulanacağı alanın özelliklerinin ne olması gerektiğini inceleme konusu yapmaktadır (Utkulu, 2005: 111). Bu alanın büyüklüğü ve küçüklüğü tespit edilirken alanı oluşturan ülkelerin özellikleriyle ilgili dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Ata ve Silahşör, 1999: 18):

- Parasal birliğe dahil olacak ülkelerin ekonomik yapıları birbirine benzemelidir.
- Ülkelerin uygulayacağı ekonomi politikalarında koordinasyonu sağlayacak gerekli adımlar atılmış olmalıdır.
- Üretim faktörleri hareketliliği, fiyat ve ücret esnekliği ve mali federalizm gibi mekanizmaların sorunsuz işlemesi neticesinde herhangi bir ekonomik şok durumunda ülkeler arasında makroekonomik uyumun sağlanabilme derecesi yüksek olmalıdır.
- Üye ülkelerin karşılaştıkları şoklar simetrik olmalıdır.
- Ürün çeşitliliği,
- Parasal birlik içerisindeki ülkelerin dış ticaret hacmi milli gelirleri içinde önemli yer tutmalıdır.
- Parasal birliğe dahil olacak ülkelerin birbirleriye olan ticari ortaklık ilişkisi yüksek boyutlarda olmalıdır.

Parasal birliğe dahil olmak konusunda bazı sıkıntılar vardır ki bunlar ülkelerin birliğe dahil olup olmama konusunda kafasını karıştırarak sisteme temkinli yaklaşımlarına neden olur. Bu sıkıntıları şu şekilde sıralayabiliriz (Dura, 1997: 51):

- Ülkeler, parasal birliğe dahil olduğunda para politikasının yabancı bir güç tarafından yürütülmesini bağımsızlıklarına müdahale olarak düşünmektedir.
- Ülkelerin ekonomik, sosyal, yapısal ve kültürel koşulları farklılık gösterdiği için parasal birlik zor bir süreç olarak düşünülmektedir.
- Küresel çapta ortaya çıkması muhtemel olumsuz ekonomik gelişmeler,
- Meydana gelebilecek sorunlara karşı ülkelerin ortak bir cephe oluşturmaktan ziyade kendi yöntemlerini kullanma isteği...

Sayılan bu gerekçelere rağmen 1 Ocak 1999 tarihinde üçüncü aşamaya geçerek Avrupa Parasal Birliği'ne katılan ülkeler şunlardır: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz'dir. 2001 yılında Yunanistan, 2007 yılında Slovenya, 2008 yılında Malta ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi, 2009 yılında Slovakya ve 2011 yılında Estonya parasal birliğe dahil olmuştur. Parasal birliğe geçen ülkeler bu sistemin sağladığı faydalardan yararlanmayı amaçlarlar. Ancak bu sistemin fayda yanında bir takım maliyetleri de beraberinde getirdiği aşikârdır.

2.1. Parasal Birliğin Beklenen Fayda Ve Maliyetleri

Parasal birliğe dahil olmak bir takım fayda ve maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Parasal birliğin sağlayacağı faydaları şu şekilde sıralayabiliriz (Dura ve Atik, 2007: 133-134):

- Parasal birlik mübadele kuru istikrarsızlığının yol açacağı belirsizlikleri ortadan kaldırarak gümrük birliğinin sağlayacağı faydaların daha yüksek olmasını ve dış ticaretin daha da gelişmesini sağlar. Zira kur dalgalanmaları gümrük vergileri ve kotalar gibi dış ticaretin önünde engel teşkil ederler.
- Parasal birlik kur riskini yok ederek firmaların çok daha kazançlı bir ticaret ve yatırım ortamına kavuşmasını kolaylaştırır. Ayrıca kambiyo işlemleri artık gereksiz olduğu için döviz kuru işlemlerini ortadan kaldırarak ekonomik etkinliği artırır.
- Parasal birlik döviz kurlarında istikrar getireceği için sermaye hareketleri kolaylaşır ve firmaların diğer üye ülkelere yatırım yapmasını teşvik ederek ortak bir geniş piyasadan daha fazla yararlanılmasını sağlar.
- Parasal birlik tek pazarın devamı olduğu için ürün piyasalarında tek fiyat oluşmasını sağlar ve fiyat karşılaştırmalarını daha kolay hale getirir. Malların aynı para birimiyle fiyatlandırılması rekabet ortamı yaratır ve rekabeti güçlendirir. AB ülkeleri ticaretlerinin önemli bir oranını kendi aralarında gerçekleştirdiği için parasal birlik bu yolla büyüme ve istihdama katkı sağlar.
- Tüm üye ülkelerin döviz rezervleri ortak bir fonda toplandığı için Birliğe dahil olan bir ülkenin dış dengesizlik durumunda döviz rahatlığı sağlar.

Parasal birliğe geçilmesi ile beraber üye ülkelerin döviz kuru değişikliklerini izleme zorunluluğunun ortadan kalkması; ortak para biriminin kullanılmasıyla para biriminin istikrarlı bir hale gelmesi ve bu istikrarın da paranın likiditesini artırarak daha fazla kişinin parayı kullanır hale gelmesi ve böylece bir değişim aracı olarak paranın değerinin artması; Fiyat ve parasal istikrarın sağlanması amacı için kurulan ortak merkez bankasının piyasaya olan güveni artırması ve faiz oranlarının düşmesini sağlaması; parasal birlikle beraber politik çıkarların gözetilme ihtimalinin azalması; parasal birliğin sağlanması ile ekonomik bir güç bloğunun oluşması ve uluslararası ekonomik tartışmalarda daha büyük bir grubu temsil etmesi ve bunun ticaret politikalarında daha büyük bir fayda sağlaması; parasal birlikle beraber ortak paranın diğer ülkelerde kullanım alanının genişlemesi ve bunun da prestij artışına neden olması (Varan, 2010: 19) gibi hususları da parasal birliğin beklenen diğer olumlu etkileri olarak sayabiliriz. Ayrıca bir

ülke tek başına ele alındığında, o ülkenin döviz rezervleri az sayıda spekülâtörün piyasayı etkilemesine imkân verecek ölçüde küçük ve sığ olabilir. Oysa parasal birlik spekülâtif sermaye hareketlerini azaltır (Özer, 2007: 84). Parasal birliğe geçmekle amaçlanan temel konulardan biri de fiyat istikrarının sağlanması olduğu için fiyat istikrarının sağlanması ile Birlik içinde genel ekonomik koordinasyona destek sağlanmış olacaktır. Daha güçlü para ve fiyat istikrarı da sermaye hareketleri üzerine olumlu etkiler oluşturarak sermayenin yurt dışına kaçışını engelleyeceği için ekonomik istikrar ve büyüme daha kolay olacaktır (Bilici, 2005: 64). Kuşkusuz bu saydıklarımız teorik olarak parasal birlikten beklenen yararlardır. Özellikle 2008 Küresel Finansal Kriz sonrası AB'deki Euro Krizinin gelmiş olduğu nokta dikkate alındığında gerçek hayatta beklenen bu yararları ziyadesiyle karşılayabilen bir mekanizmanın tesis edilmesi ise çok zor görünmektedir.

Parasal birliğe geçiş ile sağlanılacak muhtemel faydaların yanı sıra bir takım maliyetlerin de doğması söz konusudur. Bunun nedeni ülkeler açısından ekonomilerindeki bir takım göstergelerdeki dalgalanmalara karşı harekete geçmek adına bağımsız para politikası ve kur politikası uygulamalarının ortadan kalkmasıdır. Artık para ve kur politikası, birliğe dahil olan ülkeler için ihtiyaç halinde uygulamaya sokulan ve ekonomideki gelişmelere göre ayarlanarak süreci şekillendiren ve maliyetleri telafi eden bir mekanizma olmayacaktır. Ayrıca Parasal birliğe dahil olan ekonomiler farklı şoklara maruz kalıyorsa ve/veya şoklar karşısında farklı tepkiler veriyorsa tüm ülkeler için uygulanan tek para politikası ülkelere farklı maliyetler yükleyecektir (Özer, 2007: 85). Örneğin talepteki değişimler birliğe dahil ülkelerde farklı şekilde olabilir. Örneğin bir ülkede artan talep istihdam üzerinde artışa yol açarken başka bir ülkede istihdamı azaltabilir. Böyle bir durumda eğer ücretler tam esnek ve sermaye hareketleri sınırsız değilse bu dengesizlikler kendiliğinden giderilemeyecektir (Değer ve Öztürk, 2003: 105). Eğer ülkeler birbirinden farklı enflasyon-istihdam bileşimine sahip olursa, parasal birlik, bir ülkenin tercih etmek istediği enflasyon-işsizlik düzeyi seçimini zorlaştıracaktır. Veya teknik bir isimle Phillips eğrisi üzerindeki tercih edilmek istenen noktanın farklı olmasını gerektirecektir. Fleming (1971)'e göre enflasyon oranını belirli bir seviyede tutmak için tercih edilmesi gereken işsizlik oranı seviyesi döviz kurları sabitlendiği için daha yüksek olacaktır.

Sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılması ve döviz kurunun sabitlenmesi faiz oranlarının serbest bir şekilde belirlenmesini kısıtlamaktadır. Dahası döviz kurundaki dalgalanmalar yoluyla kambiyo politikalarından elde diledik avantajlar artık söz konusu olmayacaktır (Altınok ve Çetinkaya, 2001: 179). Ayrıca ülkelerin farklı büyüme oranlarına sahip olması farklı likidite ihtiyacını gerektirdiği için ve bu durum ülkelerin inisiyatifinde olmadığı için ekonomileri bir takım maliyetlere

katlanmaya sevk edecektir. Benzer bir şekilde ülkelerin farklı mali sistemlere ve yapısal özelliklere sahip olması da karşılaşılan sorunlarda farklılık arz edecek ve maliyetlerin de farklı olmasına neden olacaktır (Değer ve Öztürk, 2003: 111-112). Yine parasal birliğe dahil olan ülkelerde işgücü piyasasındaki kurumsal heterojenlik, farklı fiyat ve ücret hareketlerine neden olarak bir takım maliyetlere katlanmayı gerektirecektir (Varan, 2010: 23). Bağımsız para ve kur politikasına sahip ülkelerin emisyonundan doğan senyoraj gelirlerinin de parasal birliğe dahil olunmasıyla ortadan kalkacağı hususu ülkeler açısından katlanılması gereken önemli bir maliyet unsurudur.

3. AB'DE PARASAL KURUMLAR VE POLİTİKALAR

Avrupa Birliği'nde ekonomik ve parasal sistem günümüzdeki alanına gelene kadar çeşitli aşama ve hedefler üzerine inşa edilmiş ve bu aşama ve hedeflere istinaden değişik oluşum ve örgütlenmeler kendini göstermiştir. Buna ilişkin olarak genel hatlar Maastricht Antlaşmasıyla çizilmiştir. Bu çizgiye göre ekonomik ve parasal birliğin 1997 ya da en geç 1999'a kadar üç aşamada tamamlanması ve tek paraya geçilmesi belirlenmiştir. Dolayısıyla bu çizgi dahilinde Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB), Eurosystem (Eurosystem) ve Avrupa Merkez Bankası kurularak gerekli kurumsal altyapı hazırlanmıştır.

3.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB) ve Eurosystem (Eurosystem)

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi entegrasyon sürecinin üçüncü aşamasında Avrupa Merkez Bankası (ECB) ve ulusal merkez bankalarının oluşturduğu bir sistemdir. Sadece parasal birliğe dahil olan ulusal merkez bankaları ve Avrupa Merkez Bankasından oluşan sistem ise Eurosystem'i (eurosystem) oluşturmaktadır (DTM, 2002: 8). Eurosystem, Euro alanındaki para politikasının yürütülmesinden sorumludur ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlar. Görüldüğü gibi Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ile daha geniş bir sistem tanımlansa da ortak paraya ilişkin esas kurum Eurosystem'dir. Eurosystem'in dört temel görevi vardır. Bu görevleri esas başlıklar itibarıyla şu şekilde sıralayabiliriz (ECB, 2009: 13): Euro alanı için para politikalarını belirlemek ve bu politikaları uygulamak, Döviz kuru işlemlerini yürütmek, Euro alanı ülkelerinin resmi rezervlerini tutmak ve yönetmek, Düzgün işleyen bir ödemeler sistemini tesis etmek... Eurosystem'in öncelikli amacı fiyat istikrarını sağlamak ve bu istikrarı sürdürmektir. Ancak Eurosystem, fiyat istikrarı amacına zarar vermeden Avrupa Birliği'nin genel ekonomi politikalarını da desteklemektedir. Avrupa Birliği açısından bakıldığında

ekonomik ve sosyal gelişme, yüksek seviyede istihdam, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma amaçları da Eurosystem'in ulaşmak istediği amaçlar arasındadır (ECB, 2009: 20).

3.2. Avrupa Merkez Bankası (ECB)

Avrupa Merkez Bankası, Parasal Birlik hedefinin son aşamasında 1 Haziran 1998 tarihinde kurulmuştur. 1 Ocak 1999 tarihinde faaliyete geçerek Avrupa Para Enstitüsü'nün bütün yetkilerini devralmış ve Avrupa Para Enstitüsü'nün varlığına son verilmiştir. Avrupa Merkez Bankası daha önce ifade edildiği gibi Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve dolayısıyla Eurosystem kümesinin bir elemanıdır. Fakat bankanın, sistem içerisinde oynadığı başlıca önemli rolleri vardır. Bu rolleri şu şekilde sıralayabiliriz (Scheller, 2004: 51):

- Banka, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Eurosystem'in karar alma merkezidir.
- Banka, politika uygulamalarının tutarlılığını garanti eder.
- Banka, düzenleyici gücünü ve yaptırım yetkilerini kullanır.
- Banka Topluluk mevzuatına öncülük yapar, Topluluk kurumlarına ve Avrupa Birliği üyesi ülkelere taslak mevzuat üzerine tavsiyelerde bulunur.
- Banka Topluluk antlaşmasının 101 ve 102. Maddelerindeki hükümlerin uyumunu takip eder.
- Banka daha önceki aşamalarda kurulan Avrupa Para Enstitüsüne yönelik olarak belirlenen görevleri sürdürür.

Avrupa Merkez Bankası bağımsız bir statüye sahiptir ve ortak bir merkez bankası gibi hareket ederek Birliğin para politikasında aktif rol oynar. Parasal Birliğe dahil olan ülkelerin merkez bankaları bağımsızlıklarını yitirmiştir ve Avrupa Merkez Bankasının birer şubesi olarak görevlerine devam etmektedirler (Arslan, 2002: 31). Bunlar entegrasyonun bir parçasıdır ve fiyat istikrarı amacıyla sorumlu kuruluşlardır. Eurosystem'in görevleri ve amaçları çerçevesinde Avrupa Merkez Bankasının talimatları ve önderliğinde çalışmaya devam ederler (ECB, 2009: 16).

3.2.1. Avrupa Merkez Bankası Para Politikası Stratejisi

Eurosystem'in en önemli amacının fiyat istikrarı olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu amaca hizmet ederek sayılan diğer amaçların da ulaşılabilir hale gelmesi beklenmektedir. Nitekim fiyat istikrarının ekonomik büyüme ve gelişmeyle birlikte refahın tesis edilmesine katkı sağladığı belirtilmektedir

(ECB, 2011: 57-58). Dolayısıyla bu temel amaca ulaşmak için bankanın izleyeceği stratejiler önem arz etmektedir.

Merkez bankası öncelikli hedef olarak fiyat istikrarı hedefine odaklanmaktadır. Bunu da sağlamak için izlediği değişik stratejiler söz konusudur. Merkez bankası banknot ihracında ve banka rezervleri konusunda monopol güce sahiptir ve bu güç ile parasal taban üzerinden para piyasası koşullarını ve kısa dönemli faiz oranlarını etkileyebilmektedir (ECB, 2004: 42–43).

Avrupa Merkez Bankası açısından fiyat istikrarının nicel anlamı Euro alanı için Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksindeki (Harmonized Index of Consumer Price) artışın % 2'den küçük olmasıdır. Fiyat istikrarını tesis etmek için merkez bankası orta vadede enflasyon oranının % 2'nin altında seyretmesini hedefler (ECB, 2009: 20). Fiyat istikrarı için nicel bir hedefin konmasında üç temel neden vardır: 1-Para politikasının daha şeffaf olmasına yardımcı olur. 2-Merkez bankasının hesap verebilirliği açısından halk için bir gösterge teşkil eder ve böylece fiyat istikrarı kolayca tanımlanabilir ve merkez bankası kabul edilebilir bir periyotta fiyat istikrarını yeniden nasıl sağlayacağını kolaylıkla açıklayabilir. 3-Gelecekte oluşturulacak fiyatlar açısından beklenti yönetimi yardımıyla merkez bankasının para politikasının etkinliği ve kredibilitelerini olumlu yönde etkiler (Scheller, 2004: 80).

Ekonomik analizler reel faaliyetler ve maliyet faktörleri gibi fiyatlardaki gelişmelerin belirleyicilerini kısa ve orta dönem zarfında değerlendirirken parasal analizler orta ve uzun dönemi değerlendirir. Fiyat istikrarı amacına hizmet eden bu iki analiz bankanın para politikası kararlarının temelini oluşturur (ECB, 2011: 69). Ekonomik analizde kısa ve orta dönem zarfında fiyat istikrarına yönelik riskler, potansiyel şokların doğası ve reel ekonomi göstergeleri analiz edilir. Parasal analizde ise pek çok ekonomik analizde sayılan durumlar dışında özellikle parasal genişleme oranı dikkatle izlenir ve enflasyonla arasındaki ilişki sürekli takip edilir.

Avrupa Merkez Bankası'nın fiyat istikrarı yaklaşımı doğrudan enflasyon hedeflemesi yaklaşımından farklıdır. Bu yaklaşım doğrudan ilan edilen enflasyon oranından ziyade bizzat enflasyonun kendisindeki gelişmelere odaklanır (ECB, 2011: 70). Para politikasının aktarım mekanizması ise bankanın likidite yönetimi ve kısa dönem faiz oranlarını yönlendirme biçimiyle harekete geçer (ECB, 2009: 21).

Parasal birlik sisteminin AB'deki uygulaması 2008 küresel kriziyle birlikte sorgulanmaya ve eleştirilmeye başlamıştır. Hatta küresel krizin Avrupa ülkelerinde yarattığı borç krizi literatürde Euro krizi olarak da adlandırılmaktadır.

4. EURO KRİZİ VE PARASAL BİRLİĞİN AKİBETİ

Küreselleşmenin ulaşılmış olduğu boyutu göz önüne aldığımızda bugün dünyanın bir ucunda meydana gelen gelişmenin anında diğer ucuna sirayet etmesi piyasalar açısından önemli riskleri de beraberinde getirmiş, domino etkisi ekonomileri küresel krizlere açık birer hedef haline getirmiştir. Bu bakımdan küresel çapta krizlerin ortaya çıkmasında küreselleşmenin geldiği boyut önemli bir etken olmaktadır. Burada özellikle finansal piyasalar temel yayılım mekanizmaları olarak göze çarpmaktadır. Çünkü günümüzde finansal piyasalar o kadar hızlı bir intibak mekanizmasına sahiptir ki tam rekabet piyasasının pratikte en temel örneği olarak gösterilmektedir.

Küreselleşmenin ve finansal piyasaların gelmiş olduğu boyut göz önüne alındığında Euro krizinin de ortaya çıkmasına neden olan mekanizmalar oldukları konusunda şüphe yoktur. Şüphesiz ABD’de konut sektöründe ortaya çıkan 2008 Mortgage Krizinin yayılarak AB’de bir borç krizine dönüşmesi bunun bariz bir örneğini teşkil etmektedir.

Avrupa Komisyonu (2009)’a göre AB’yi sarsan krizin bazı nedenleri 1990’lı yıllardaki Japonya krizi, Asya krizi ve İskandinav ülkeleri krizleri ile benzeşmektedir. Hızlı kredi genişlemesi, varlık fiyatlarında artış, gayrimenkul sektörü balonunun genişlemesi, düşük risk primleri, likidite bolluğu ve borçla finansman gibi gelişmeler bu krizlerden önce yaşanan tipik durumlardır (E.C., 2009: 1).

Avrupa Birliği için Yunanistan’la başlayan, Portekiz, İrlanda, İspanya ve İtalya’ya yayılan kriz ayrıca Yunanistan ile yakın siyasi ve ekonomik ilişkilerinden dolayı Güney Kıbrıs’ı da çıkmaza sokarak parasal birliğin ve Euro’nun akıbeti konusunda tartışmaları ve endişeleri beraberinde getirmiştir. Dahası Klaus (2012)’ye göre gelinen nokta buz dağının görünen bir parçasıdır ve mevcut AB entegrasyon sürecinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle gelinen nokta ülkelerin tek para, tek döviz kuru ve tek faiz oranı uygulamasının kaçınılmaz bir sonucudur (Klaus, 2012: 5). Yani kriz daha ziyade farklı yapıdaki ülkeler için tek bir para politikası ve tek bir döviz kuru gibi tek para uygulamasının dengesizliklerinin bir sonucudur (Moravcsik, 2012: 54). McDonnell’a göre de kriz Parasal Birliğin dizaynı, oluşumu ve uygulamalarındaki sistematik politika başarısızlıklarının bir sonucudur (McDonnell, 2012: 1). Dolayısıyla Avrupa açısından bu kriz Euro krizi olarak değerlendirilmektedir. Çünkü borç krizinin derinleşmesinde Parasal Birliğin dizaynındaki boşluklar ve ekonomik politikadaki zayıflıklar rol almış; üye devletler Parasal Birliğin politika kısıtlarını yeterince yerine getirememişlerdir (Regling, 2012: 1).

Krizin özellikle Yunanistan ile harekete geçmesinin arkasında Yunanistan’ın yüksek oranlardaki borçları, yüksek miktarlarda kamu

harcamaları, düşük miktarlarda kamu gelirleri, tasarruf yetersizliği ve Birliğin koymuş olduğu diğer kriterler konusundaki başarısızlığı yer almaktadır (Nelson et al, 2010: 4-5). Yunanistan'da Ekonomik büyüme ağırlıklı olarak dış borçlanmaya dayandığı için ülkenin kamu borçlarının taşınamayacak boyutlara ulaşması ve elde edilen kaynakların verimli alanlarda kullanılmaması ayrıca uzun süredir hayata geçirilemeyen yapısal reformlar Yunanistan'ın bu süreçte karşılaştığı en büyük ve en ciddi sorunlar olmuştur (Turgan, 2013: 16). Adı geçen diğer ülkelerde de borçlar devasa boyutlara ulaşmış ve sürdürülemez hale gelmiştir. Ancak burada İspanya'nın durumuna netlik kazandırmak gerekir. İspanya aşırı kamu borçlarından ziyade küresel finansal krizin de etkisiyle yerel bankaların sorunlarından dolayı sıkıntıya girmiştir (Minescu, 2011: 100). 2010 yılından sonra ise kamu borçları konusunda da sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Tablo 4.1 borçlar konusunda bu ülkeleri özetlemektedir.

Tablo 4.1: BORÇ/GSYİH

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB 27	60,5	61,9	62,3	62,8	61,6	59	62,2	74,6	80	82,5	85,3
AB 17	68	69,2	69,6	70,2	68,6	66,3	70,1	79,9	85,3	87,2	90,6
YUNANİSTAN	101,7	97,4	98,6	100	106,1	107,4	112,9	129,7	148,3	170,6	175,8
PORTEKİZ	56,8	59,4	61,9	67,7	69,4	68,4	71,7	83,2	93,5	108,1	119,9
İRLANDA	32	30,7	29,5	27,3	24,6	25,1	44,5	64,9	92,2	106,4	116,9
G. KIBRIS	65,1	69,7	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5	61,3	71,1	86,2
İTALYA	105,1	103,9	103,4	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,2	120,7	126,2
İSPANYA	55,6	52,6	48,8	46,3	43,2	39,7	40,2	53,9	61,5	69,3	85,4

Kaynak: Eurostat

Tablo 4.1 incelendiğinde Yunanistan, Portekiz, İrlanda, Güney Kıbrıs, İspanya ve İtalya bir yana AB 27 ve AB 17 ülkelerinin ortalaması da %60 olan kritik değeri aşmış bulunmaktadır. Parasal Birliğe dahil olan ülkelerin oluşturduğu AB 17 grubunda durum daha vahimdir. Küresel finans kriziyle birlikte AB dışında diğer ülkelerin de finansal piyasaları çalkantı yaşadığı için borçlu ülkeler için borç bulmak ya imkânsız ya da çok maliyetli olmuştur. Borç batağındaki bu ülkelerin geriye yapmak zorunda kaldığı kemer sıkma politikası da işe yaramamış, Tablo 4.2 de görüldüğü gibi borçları çevirmek için bütçelerinin fazla vermesi gerekirken açıklar Maastricht Kriterlerinin koyduğu kritik %3 değerini epeyce aşmıştır.

Tablo 4.2: Bütçe Açığı/GSYİH

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AB 27	-2,6	-3,2	-2,9	-2,5	-1,5	-0,9	-2,4	-6,9	-6,5	-4,4	-3,7
AB 17	-2,6	-3,1	-2,9	-2,5	-1,3	-0,7	-2,1	-6,3	-6,2	-4,1	-4
YUNANİSTAN	-4,8	-5,6	-7,5	-5,2	-5,7	-6,5	-9,8	15,6,6	-10,7	-9,4	-10
PORTEKİZ	-3,4	-3,7	-4	-6,5	-4,6	-3,1	-3,6	-10,2	-9,8	-4,4	-6,4
İRLANDA	-0,4	0,4	1,4	1,7	2,9	0,1	-7,4	-13,9	-30,9	-13,4	-7,6
G. KIBRIS	-4,4	-6,6	-4,1	-2,4	-1,2	3,5	0,9	-6,1	-5,3	-6,3	-6,3
İTALYA	-3,1	-3,6	-3,5	-4,4	-3,4	-1,6	-2,7	-5,4	-4,5	-3,9	-3
İSPANYA	-0,2	-0,3	-0,1	1,3	2,4	1,9	-4,5	-11,2	-9,7	-9,4	-10,6

Kaynak: Eurostat

Bütçe disiplini de sağlayamayan ülkelerin geriye bir çıkış yolu kalmıştır. O da Birliğin sağlayacağı kurtarma paketleri. Nitekim Euro Bölgesi maliye bakanları kendi imkânlarıyla krizi yönetemeyen Yunanistan'a 110 milyar Euro gibi rekor bir kurtarma paketini onaylamıştır. Ayrıca 105 milyar Euro kadar borcu da silinmiştir. Dahası 130 milyar Euro'luk ikinci bir kurtarma paketi de onaylanmış ancak buna rağmen Yunanistan hala çalkantılı durumdan kurtulamamıştır. Yine Portekiz'e, İspanya'ya ve İrlanda'ya onaylanan kurtarma paketleri, Güney Kıbrıs'ında bu konudaki yardım talebi endişeleri daha da artırmış ve AB içerisinde tepkileri beraberinde getirmiştir.

Siyasi iradeler, müzakereler sonucunda kurtarma paketlerini onaylamakta ancak bunu halka benimsetmek kolay olmamaktadır. Durumu iyi olan Almanya, Fransa gibi taşıyıcı ülkelerin vatandaşları kendi vergileriyle diğer ülkelerin başarısızlıklarının örtülmesine karşı olduklarını beyan etmektedirler. Zira küresel krizden bu ülkeler de etkilenmiş, üretim azalmış ve işsizlik sorun olmaya başlamıştır. Tablo 4.3 incelendiğinde sorunlu ülkeleri göz ardı etsek de son yıllara baktığımızda AB 27 ve AB 17 ülkeleri için GSYİH artış hızının pek de iç açıcı olmadığı görülebilmektedir.

Tablo 4.3: Büyüme Oranları (GSYİH Artışı)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ^f
AB 27	1,5	2,5	2,1	3,3	3,2	0,3	-4,3	2,1	1,5	-0,4	-0,1 ^f
AB 17	0,7	2,2	1,7	3,2	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,4	-0,8	-0,4 ^f
YUNANİSTAN	5,9	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4	-4,2 ^f
PORTEKİZ	-0,9	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,9	-1,6	-3,2	-2,3 ^f
İRLANDA	3,9	4,4	5,9	5,4	5,4	-2,1	-5,5	-0,8	1,4	0,9	1,1 ^f
G. KIBRIS	1,9	4,2	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,3	0,5	-2,4	-8,7 ^f
İTALYA	0,0	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4	-2,4	-1,3 ^f
İSPANYA	3,1	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	-1,5 ^f

Kaynak: Eurostat

f: 2013 tahmini

Şekil 4.1 Euro bölgesi için GSYİH'nın seyrini göstermektedir. Şekle baktığımızda 2007 yılına kadar çok büyük olmayan aralıklarda dalgalanan büyüme rakamları 2007'den sonra sert bir düşüş yaşamış daha sonra toparlanma sürecine girse de 2011'den sonra tekrar düşüş sürecine girmiştir.

Kaynak: ECB

Şekil 4.1:
EURO Bölgesi GSYİH Artışı

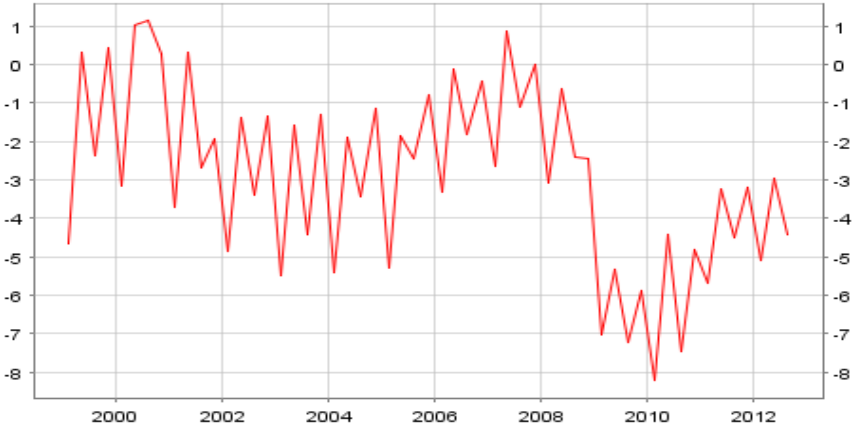
GSYİH'daki düşüşle birlikte Euro bölgesi işsizlik oranına baktığımızda 2008 yılından itibaren önemli bir artış sürecine girilmiştir. Şekil 4.2 incelendiğinde Küresel Kriz öncesinde %7'lerde seyreden işsizlik oranı krizle birlikte yükselmeye başlamış ve %12'ye yaklaşmıştır.

Kaynak: ECB

Şekil 4.2:
Euro Bölgesi İşsizlik Oranı

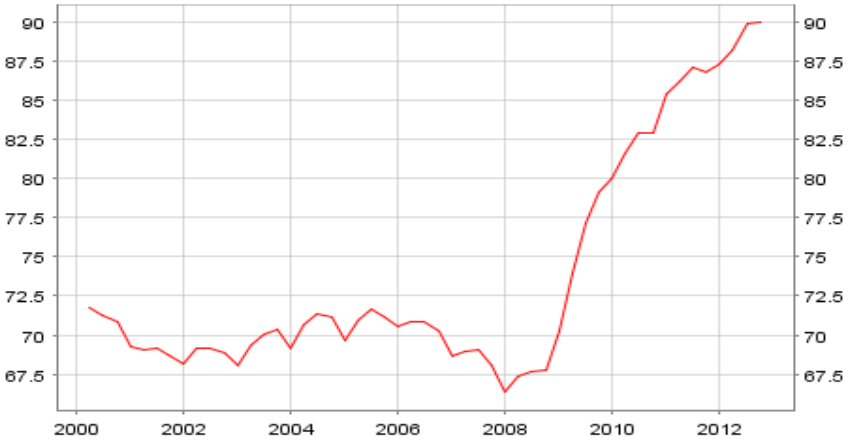
Euro bölgesi için önemli bir gösterge olan bütçe açığı meselesi de sorun teşkil etmektedir. Zira Tek Para uygulamasını sağlam zemine oturtabilmek için üye ülkelerin sağlaması gereken %3 eşik değer ihlal edilmiştir (Şekil 4.3). Parasal Birliğe girerek para politikası aracını kaybeden ülkelerin krizle mücadele etmek için genişletici maliye politikalarına başvurmaları ve ayrıca krizden dolayı kamu gelirlerinin azalması sonucu bütçe açıkları artmıştır. Ayrıca krizin derinden etkilediği ülkelere dikte edilen kemer sıkma politikaları da Yunanistan örneğinde olduğu gibi başarısız sonuçlar vermiştir.

Kaynak: ECB

Şekil 4.3:
Euro Bölgesi Bütçe açığı

Euro bölgesi için yine önemli olan bir gösterge de Borç/GSYİH göstergesidir. Nitekim Küresel Finans Krizinin Avrupa'da borç krizine dönüşmesinin arkasında bu göstergeye ait kritik değerlerin bir hayli aşılmış olması vardır (Şekil 4.4). Parasal Birliğin istikrarı için %60 olan eşik değeri göz önüne aldığımızda 2008 yılına kadar %65-70 aralığında dalgalanan bu oran 2008'den sonra yükselerek %90'lara ulaşmıştır.

Kaynak: ECB

Şekil 6:
Euro Bölgesi Borç/GSYİH

Euro Bölgesine genel olarak baktığımızda Borç/GSYİH oranı maksimum %90 seviyelerine ulaşmış görünmektedir. Bunun ötesinde eğer sorunlu olan ülkeler tek tek incelendiğinde örneğin Yunanistan'ın 2011 yılında olduğu gibi bu oran % 170'lere kadar çıkmaktadır. 2001 yılında Yunanistan Euro'ya geçtiğinde zaten bu rakam %100 üzerindediydi ve diğer kriterleri de sağlamıyordu (Minescu, 2011: 99). Sonraki süreçte de Maastricht Kriterleri konusunda sorumluluklarını yerine getiremeyen ve rekor miktarlarda kurtarma paketlerine rağmen çıkış yolu bulamayan Yunanistan adeta Birliğin sırtına yük olmuş görünmektedir. Nelson et al (2010)'a göre Yunanistan'ın bu noktaya gelmesine ve borçlarını gizleyebilmesine finansal araçların çok çeşitlenmesi ve karmaşıklığı yardımcı olmuştur.

Yunanistan'ın tüm kurtarma paketlerine rağmen Drahmiye dönme konusunu gündeminde tutması kendi kurtuluşunu bağımsız para ve kur politikaları uygulayarak çözeceğine inandığı sinyallerini vermektedir. Yunanistan'ın Parasal Birlik'ten çıkmak istediğine dair verilen bu sinyaller diğer üyelerin sert tepkisini çekmiştir. Önümüzdeki yıllarda ise bu konuda neler olacağı belirsizlik arz etmektedir.

4.1. Krizin Etkilerini Hafifletmeye Yönelik Politikalar

Küresel Krizin etkisiyle AB'de ortaya çıkan çalkantılar ve parasal birliğin sürdürülemediği tartışmaları Birlik içerisinde de endişeleri

artırmış ve bu sorunlarla başa çıkabilmek için çeşitli mekanizmalar oluşturulmuştur. Bunlardan ilki 11 Mayıs 2010 tarihinde Konsey kararıyla kurulan **Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması**'dır³ (EFSM). Bu mekanizma 60 milyar Euro'luk bir büyüklüğe sahiptir ve AB bütçesini teminat göstererek AB adına piyasalardan fon bulup sıkıntıya giren ülkelerin kullanımına tahsis eder. Fonu kullanacak ülkeyle Avrupa Merkez Bankası ve IMF tarafından kabul edilen bir anlaşma yapılır ve ilgili ülkenin belirlenen koşullara uyması istenir. Burada AB fon toplarken kredibilitesi yüksek olduğu için daha uygun koşullarda fon elde edecek ve krize giren ülkelere daha uygun koşullarda fon sağlamış olacaktır.

Bir diğer mekanizma ise **Avrupa Finansal İstikrar Fonu**'dur (EFSF). Bu mekanizma Parasal Birlik ülkeleri tarafından 7 Haziran 2010 tarihinde AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi Kararı ile Lüksemburg yasalarına tabi olan bir limited şirket olarak kurulmuştur⁴. Bu mekanizmanın amacı borç sıkıntısı yaşayan Euro Bölgesi ülkelerine geçici mali destek sağlayarak parasal birliğin istikrarını temin etmektir. Mekanizmanın birincil ve ikincil borç piyasalarına müdahalede bulunma, çeşitli önleyici tedbirler alma ve üye ülkelerin finansal piyasalarının yeniden düzenlenmesi için kredi sağlama gibi yetkileri vardır. Yine EFSF'de olduğu gibi bu mekanizmada da daha yüksek kredibilityle daha ucuz fon tedarik etme amacı güdülmektedir. Zira bu mekanizma Fitch, Moody's ve Standard & Poor's gibi derecelendirme kuruluşlarından en iyi puanı (AAA) almıştır.⁵

EFSM ve EFSF mekanizmaları geçici olarak tasarlanmış ve Konsey Kararı ile kurulmuşlardır. Çünkü kalıcı bir sistem oluşturulmasını sağlayacak yasal bir dayanak AB anlaşmalarında bulunmuyordu. Dolayısıyla 24- 25 Mart 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Euro'nun istikrarını sağlamayı hedefleyen ve 2013 yılı ortasında devreye girmesi öngörülen **Avrupa İstikrar Mekanizması**'nın (ESM) kurulmasına karar verilmiştir. Zirve kapsamında Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 136. Maddesine Mekanizmaya yasal temel sağlayacak bir paragraf eklenmesi kararlaştırılmıştır.⁶

³ http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm, (15.02.2013)

⁴ Kararın metni:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/114324.pdf
 (15.02.2013)

⁵ <http://www.efsf.europa.eu/mediacentre/news/2011/2011-012-efsf-top-credit-rating-affirmed.htm> (15.02.2013)

⁶ Conclusions of the Heads of State or Government of the Euro Area of 24-25 March 2011,
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/120296.pdf
 (15.02.2013)

ESM'nin Lüksemburg'da faaliyet göstermesi ve Parasal Birlik ülkeleri Maliye Bakanlarından oluşan bir Governörler Kurulu'na sahip olması kararlaştırılmıştır. Kurul EFSF için bahsettiğimiz faaliyetleri yerine getirir ancak ondan daha büyük sermaye ve limitlere sahiptir.⁷ Fakat bu mekanizmanın da zayıf yönü yok değildir. Kuşkusuz bu mekanizma “nasıl olsa düşük maliyetle ESM'den fon sağlayabiliriz” düşüncesiyle sorunlu ülkelerin suiistimaline uğrayarak önemli bir ahlaki tehlike sorununa yol açabilir (McDonnell, 2012: 1).

Oluşturulan tüm bu mekanizmalar ile borçlu ülkelerin sorunları çözülsün, yeni parasal ve mali önlemler alınsa bile AB rekabet gücünü kaybedecek ve dağılmaktan başka bir çözüm yolu kalmayacak yönündeki görüşler gayet makul görünmektedir. Çünkü Global Rekabet Gücü Endeksi'ne genel olarak bakıldığında AB ülkelerinin rekabet gücü gerilemektedir (WEF, 2010: 15). Kriz sonrası alınan önlemler bakımından burada bahsedebileceğimiz bir diğer husus 3 Mart 2010 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen “**Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Strateji**” başlıklı Avrupa 2020 stratejisi ile bir **Rekabet Paktı**'nı imzalanması ve Lizbon Stratejisi'nin yerini almasıdır (ABGS, 2011: 18). Burada ortaya konan hedefler, Avrupa Tek Pazarı önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını, nitelikli işgücüne yapılacak yatırımların artırılmasını ve yenilikçiliğin desteklenmesini sağlayarak, AB'nin rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Buna istinaden ücret ve fiyat artışlarının kontrolü, emeklilik sisteminin gözden geçirilmesi, diğer ülkelerle diploma denkliği kabul edilerek kalifiye işgücünün çekilmesi ve kurumlar vergisi düzenlemeleri gibi adımların atılması planlanmıştır (E.C., 2010: 2). Ancak Rekabet Paktı'nın oldukça katı bağlayıcı hükümler içermesi tepki çekmiştir. Bunun üzerine Euro Bölgesi ülkelerinin Devlet ve Hükümet Başkanları 11 Mart 2011 tarihinde Brüksel'de bir araya gelerek söz konusu Pakt'ın içeriğinin yumuşatılmasına karar vermiş ve bu kapsamda oluşturulan yeni belgeye “Euro Rekabet Paktı” (Euro Plus Pact)⁸ adını vermişlerdir (ABGS, 2011: 24). Söz konusu Pakt'ın temel hedefleri arasında kamu maliyesinde sürdürülebilirliğin sağlanması, rekabetçi bir ekonomi ve sağlıklı bir finansal sistemin oluşturulması yer almaktadır (Regling, 2012: 3).

Ancak temeli rekabet gücünün artırılmasına yönelik olan bu düzenlemelerin nasıl sonuç vereceğine zamanla şahit olunacaktır. Euro bölgesi ülkelerinin kur politikasıyla (devaluasyon gibi) rekabet edebilirliğini ayarlayamaması farklı bölgeler için farklı enflasyon hedeflemesiyle desteklenmelidir. Zira rekabet düzenlemelerinin tüm yükünü borçlu ülkelerin

⁷ http://ec.europa.eu/economy_finance/european_stabilisation_actions/esm/index_en.htm (15.02.2013)

⁸ Conclusions of the Heads of State or Government of the Euro Area of 11 March 2011

üzerine yüklemek onlar için GDP artışı ve dolayısıyla borçların sürdürülebilirliğinin zora girmesi demektir (McDonnell, 2012: 2).

Burada bahsedebileceğimiz bir diğer mekanizma 1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe giren bütçe sınırlarını aşan ülkelere doğrudan yaptırımlar içeren mali bir anlaşmadır.⁹ **Mali Pakt** adı verilen bu anlaşma İngiltere ve Çek Cumhuriyeti hariç 25 AB Üye Devleti tarafından 2 Mart 2012 tarihinde imzalanmıştır. Anlaşma, para birimi Euro olan devletlere uygulanacak, diğer devletler ise Euro para birimini kabul etmeleriyle birlikte anlaşmanın hükümleriyle bağlı olacaklardır. Pakt, bütçe disiplini güçlendirerek üye devletlerin kanunlarında ya da anayasalarında altın kural olarak yer almasını amaçlamaktadır. Ayrıca üye olan devletlerin kamu maliyelerini dengede tutmaları veya bütçe fazlası vermeleri gerekmektedir (İKV, 2013, 6). Anlaşma metninde ayrıca, zordaki ülkeleri kurtarmak için oluşturulan Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM) adlı fondan faydalanabilmek için anlaşmaya taraf olma şartının aranacağı da belirtilmektedir.¹⁰

Krizin Euro bölgesinde yayılımı konusunda çeşitli yapısal sorunlar da irdelenmesi gereken önemli hususlardır. Kuşkusuz bu hususlar daha önce parasal birliğin yol açacağı olumsuz etkiler ve parasal birliğe yöneltilen eleştirilerden başka hususlar değildir. Zira Euro bölgesini teslim alan bu borç krizi farklı ekonomik parametrelere sahip olan ülkelerin tek para, tek döviz kuru ve tek faiz oranı uygulamasının kaçınılmaz bir sonucudur (Klaus, 2012: 5). Bu husus özellikle Birliğin ekonomik yapı açısından heterojen bir yapıya sahip olduğunun bir göstergesidir. Bu heterojen yapı Krugman ve Obstfeld (2009)'un Euro Bölgesinin optimal para sahası olmadığı yönündeki iddiasını doğrulamaktadır.

Optimal olmayan para sahası ancak ve ancak üyeler arasında çok güçlü bir dayanışma ve büyük miktarlarda mali transferlerle mümkün olmaktadır (Klaus, 2012: 5). Bu yüzden Parasal Birliğin mali federalizmi içermesi gerektiği iddia edilmektedir (Krugman and Obstfeld, 2009: 586). Dolayısıyla gündemde olan çözüm önerilerinden birisi de mali birliktir. Ancak böyle bir uygulama çok daha fazla maliyetleri beraberinde getirecektir. Çünkü bunun anlamı aynı zamanda siyasi birliktir ki neredeyse imkânsız görünmektedir. Böyle bir durumda vergi ve benzeri alanlarda kanun çıkarma yetkisi sınırlandırılacaktır. Bu da hükümler hakkının yok olması yani federal bir Avrupa demektir (Kutlay, 2012: 17). Moravcsik'e göre Bütçe disiplini, mali federalizm, kefalet veya büyük fonların oluşturulması problemi çözmek için tek başına yeterli değildir. Bunun yerine demokratik yollarla yükü kamu sektöründen özel sektöre; sorunlu ülkelere

⁹ http://european-council.europa.eu/media/639235/st00tscg26_en12.pdf (17.02.2013)

¹⁰ <http://www.dw.de/yeni-mal%C3%AE-anla%C5%9Fma-imzaland%C4%B1/a-15779978> (17.02.2013)

sorunsuz ülkelere kaydırmak gerekir. Aksi takdirde Euro'nun akıbeti sıkıntıya girecek ve Avrupa ekonomik bir çöküntü yaşayacaktır (Moravcsik, 2012: 54). McDonnell'a göre ise mali federalizme gerek yoktur. Birliğin dizayn hataları çeşitli önlemlerle çözülebilir fakat yine de Euro'nun akıbeti çok sıkıntılıdır (McDonnell, 2012: 2).

Euro Krizinin dikkat çeken bir yanı da tüm üyeleri etkilememesidir. Almanya, Fransa gibi çekirdek ülkeler ile Yunanistan, İrlanda, Portekiz, İspanya gibi çevre ülkeler arasında önemli farklılıklar vardır. Küresel Finans Krizinden sonra 2010 yılından itibaren çekirdek ülkeler iyileşme sürecine girerken çevre ülkelerde kriz derinleşmiş ve hala mücadele devam etmektedir (Minescu, 2011: 101). AB'nin siyasi krize de dönüşen ekonomik krizi artık bütün üye ülkelerin aynı derecede entegre olduğu bir Birliğin mümkün olmadığını ortaya koymakta ve dolayısıyla tüm üyelerin Euro kullandığı bir yapı olamayacağını göstermektedir. Nitekim Euro Bölgesi içerisinde de farklı entegrasyon modelleri savunulmaya başlanmıştır (Kasım, 2013: 1).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Alınan tüm önlemler ve sorunlu ülkelere yapılan yardımlar Parasal Birliği korumak ve sürdürmek isteğini açık bir şekilde göstermektedir. Ters bir senaryo ise bu önlem ve yardımlar, krizin şiddetlenmesini önleyerek, Parasal Birliğin yapısını değiştirmenin veya Parasal Birliği tasfiye etmenin maliyetlerini minimize edecek süreci zamana yayma stratejisidir. Zira atılan adımlar göz önüne alındığında sorun yaşayan bir üye ülkenin “nasıl olsa iflasımız önleniyor ve Birliğin dağılmasına müsaade edilmiyor. Dolayısıyla beni kurtarmak zorundalar” düşüncesinin yaygınlaşması suretiyle veya McDonnell (2012)'ın belirttiği gibi ESM sayesinde fon ihtiyacının kolay ve ucuz bir şekilde karşılanabilmesi sonraki dönemler için önemli bir ahlaki tehlike sorununa yol açabilir. Çünkü gelinen noktada kriz kuşkusuz derecelendirme kuruluşlarının sorgulanmasına ve eleştirilmesine de neden olmuştur. Bu kuruluşlar Yunanistan, İrlanda, Portekiz gibi ülkelerin geleceğini öngörememiş ve yüksek kredi notları vererek yatırımcıları yanıltmışlardır.

Euro Bölgesi için üye ülkelerin ekonomik olarak heterojen bir yapı göstermesi optimal olmayan bir para sahası şeklinde değerlendirilebilir. Bunun için atılması gereken en önemli adımlardan birisinin mali federalizm olduğu iddia edilmektedir. Ancak bu durumda bile heterojen yapının gerekli kriterleri yerine getirmede problem yaşayacağı açıktır. Üstelik mali federalizm ile birlikte ülkelerin hükümlerlik hakkının yok olacağı gerekçesi bunun zor bir adım olduğunu göstermektedir. Bunun yerine Parasal birliğin

geleceği açısından Ekonomik olarak sağlam bir yapıya sahip olan ülkelerle yola devam etmek yani sepetteki çürük elmaları sepetin dışına çıkarmak daha doğru bir adım olabilir. Aksi takdirde kriz sonrası alınan önlemler geçici çözüm olabilir ve başka krizlerin doğuşu önlenemez bir hal alabilir.

Parasal Birliği küçültmek dışında Euro'dan tamamen vazgeçmek hem AB hem de Dünya için önemli maliyetleri ve belirsizlik ortamını beraberinde getirecektir. Zira AB ülkeleri dünya ticaretinde önemli bir büyüklüğe sahiptir. Ayrıca Moravcsik (2012)'in bahsettiği gibi Almanya ve Fransa gibi çekirdek ülkeler Parasal Birliğin olumlu etkilerinden memnun oldukları için sistemi sürdürmekten yanadırlar. Eoru'nun varlığı uluslararası alternatif bir ödeme aracı olması, alternatif bir rezerv ve portföy tutma aracı olması, alternatif bir anahtar para olması ve yine finansal piyasalarda ve dış ticaret işlemlerinde riskleri çeşitlendirme imkanı sağlamasından dolayı yarar sağlayacaktır.

AB'ye üye olmanın ekonomik maliyetleri ise problemin bir diğer yönüdür: küçük ve ekonomik olarak az gelişmiş ülkeler için bu geniş, pahalı ve oldukça fazla bürokrasi önemli bir problemdir. Örneğin sayısız konferanslar, toplantılar ve yurt dışı gezilerinin organize edilmesi, suni olarak yaratılan AB işlerinin finansmanı ihmal edilemeyecek maliyetlerdir (Klaus 2012, 6). Nitekim Güney Kıbrıs Dönem Başkanlığı için bu tür organizasyonları kendi imkânlarıyla yapamayacağını belirterek yardım talebinde bulunmuştur.¹¹ Bütün bu deneyimler göstermektedir ki AB'nin ayakta kalabilmesi için etkin sonuçlar verecek adımlar geç kalmadan atılmalı, Birlik içinde ve dışında alınan kararlarda ve yapılan müzakerelerde Birliğin akıbeti için siyasi ve ideolojik çıkarlardan ziyade ekonomik göstergelere fazlasıyla dikkat edilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABGS, (2011), Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: "Euro Rekabet Paketi" Mayıs 2011.
- Altınok, Serdar, Murat Çetinkaya (2001), "Avrupa Para Birliğinde Euro'nun Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisi", *S.Ü. Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1.
- Arslan, Canan Görkem (2002), Avrupa Ekonomik ve Parasal Birlik Çerçevesinde Para Politikalarının Etkinliği Açısından Türkiye'deki Takas ve Mutabakat Sisteminin Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Ata, Defne, Serkan Silahşör (1999), Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

¹¹ <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=215186> (13.02.2013)

- Bilici, Nurettin (2005), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Seçkin Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara.
- Değer, M. Kemal, Lütfü Öztürk (2003). “Parasal Birliğin Üye Ülkeler Açısından Fayda ve Maliyetleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 4, ss. 103-121.
- DTM, (2002), Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Merkez Bankası ve Ortak Para Politikası, Ankara.
- Dura, Cihan (1997), “Avrupa Birliği’ne Doğru (1957-1997)”, *Maliye Dergisi*, No: 126.
- Dura, Cihan, Hayriye Atik (2007), Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- E.C. (2009), European Commission, Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses, European Economy 7/2009.
- E.C. (2010), European Commission, Communication From The Commission.
- ECB, (2004), European Central Bank, The Monetary Policy Of The ECB <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/monetarypolicy2004en.pdf> (12.02.2012)
- ECB, (2009), European Central Bank, The Eurosystem the European System of Central Bank, http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_en_weben.pdf (09.02.2012)
- ECB, (2011), European Central Bank The Monetary Policy Of The ECB, <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/monetarypolicy2011en.pdf>, (Erişim: 12.02.2012)
- Fleming, J. Marcus (1971), “On Exchange Rate Unification”, *Economic Journal*, 81, 467-488.
- İKV, (2013), İktisadi Kalkınma Vakfı E-Bülteni, Haftaya Bakış, 1-15 Ocak 2013, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv_e-bulten_1-15_ocak_2013.pdf, (15.02.2012)
- Karlık, Rıdvan, Özgür Tonus (1998), “Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği”, *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 1-2, s.261-293.
- Kasım, Kamer (2013), AB’de Dönüşüm Tartışmaları ve Türkiye, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=2890> (11.02.2013)
- Klaus, Vaclav (2012), Seeking Real Causes of Teh European Crisis, *Policy*, Vol. 28, No. 1 Autumn 2012.
- Krugman, Paul R., Maurice Obstfeld (2009), “Case Study: Is Europe an Optimum Currency Area?” In International Economics Theory & Policy, Mass.: Pearson, Addison-Wesley, pp. 582-587, Boston.
- Kutlay, Mustafa (2012), Euro Krizi ve AB Bütünleşmesinin Geleceği: Avrupa’nın Hakikat Anı, *Analist Dergisi*, Sayı 18, Ağustos 2012.
- McDonnell, Tom (2012), The Euro Crisis: Causes and Solutions, Social Europe Journal, www.social-europe.eu/2012/07/the-euro-crisis-causes-and-solutions/ (10.01.2013)

- Minescu, Ana-Maria (2011), “Debt Crisis- Causes and Implications”, *Economic Sciences series*, Vol. LXIII, NO. 2/2011.
- Moravcsik, Andrew (2012), “Europe After the Crisis: How to Sustain a Common Currency”, *Foreign Affairs*, Vol. 91. No. 3, 54-68.
- Nelson, R.,Belkin, P., Mix, D. (2010), Greece’s Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications, Congressional Research Service, 7-5700, www.crs.gov, R41167, 27th Apr 2010.
- Özer, İtr (2007), “Optimum Para Alanları Teorisi” *Sosyoekonomi*, Cilt: 1, Ocak – Haziran, ss. 77-98.
- Regling, Klaus (2012), Europe’s Response to the European Sovereign Debt Crisis, Anders Chydenius Free Trade Seminar, 2012 http://www.efsf.europa.eu/attachments/20120608_speech%20regling_ander_s_chydenius_seminar_kokkola_en.pdf (01.01.2013)
- Scheller, Hanspeter K. (2004). The European Central Bank: History, Role and Functions, <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbhistoryrolefunctions2004en.pdf> (09. 02. 2012)
- Tekgül, Yelda Bugay (2001), “Maastrich Kriterleri ve Avrupa Birliği'ne Aday Ülkeler ile Türkiye'nin Uyum Durumlarının Karşılaştırılması” *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 1-2, ss.347-360.
- Turgan, Erdem (2013), “2008 Krizinin Avrupa Birliği Ülkelerine Etkisi Ve Krizleri Önlemeye Yönelik Geliştirilen Mekanizmalar”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2013, Cilt:13, Yıl:13, Sayı:1, 13: 219-255.
- Utkulu, Utku (2005), “Avrupa Parasal Birliği Gerçekten Bir Optimum Para Sahası mıdır?”, *Siyasa*, Yıl:1, Sayı:1 ss. 108–125.
- Varan, Betül (2010), Avrupa Para Birliği, Euro ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, Marmara Üniversitesi, SBE, İktisat Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- WEF, (2010) , World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2010-2011http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf 05.01. 2013.